

10. SINIF TARİH DERSİ

1. DÖNEM 1. ORTAK YAZILI SINAV PROVASI · PUANLAMA ANAHTARI

Senaryo 6 · Kitapçık B · Sezgi Empati Educational Assessments · www.sanalsinav.com

1. TAR.10.1.1 · Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte 1040-1299 yılları arasında meydana gelen önemli askerî mücadelelerin Türk tarihi · kolay

15 puan

Madde	Ölçüt	Puan
a)	Pasinler, Malazgirt ve Miryokefalon'u yazar (biri eksik ya da yanlışsa puan verilmez).	3
b)	Pasinler'i Bizans'la yapılan ilk büyük savaş olarak, Bizans'ın gücünün sınanması ya da Anadolu'ya yönelik akınlara zemin hazırlanmasıyla ilişkilendirir.	3
b)	Malazgirt'in Anadolu'nun kapılarını Türklere açtığını, Türkmen göçünü ve yerleşimini başlattığını belirtir.	3
b)	Miryokefalon'un Bizans'ın Anadolu'yu geri alma umudunu bitirerek Anadolu'nun Türk yurdu olmasını kesinleştirdiğini belirtir.	3
b)	Üç savaşı süreç içindeki yerine göre karşılaştırır (ör. hazırlayan – başlatan – kesinleştiren).	3

a) Örnek cevap: Pasinler (1048), Malazgirt (1071), Miryokefalon (1176)

b) Örnek cevap: Pasinler, Bizans'la ilk büyük savaştır; Türkler Bizans'ın gücünü sınamış, Anadolu'ya akınlar hızlanmıştır (hazırlık). Malazgirt, Anadolu'nun kapılarını açıp Türkmenlerin yerleşmesini başlatmıştır. Miryokefalon ise Bizans'ın Anadolu'yu geri alma umudunu bitirerek Anadolu'nun Türk yurdu olduğunu kesinleştirmiştir.

Sık hatalar: I. Haçlı Seferi'ni Bizans'la yapılan bir meydan savaşı saymak; Miryokefalon'u Anadolu'nun kapılarını açan savaş sanmak (Malazgirt ile karıştırmak)

2. TAR.10.1.1 · Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte 1040-1299 yılları arasında meydana gelen önemli askerî mücadelelerin Türk tarihi · orta

15 puan

Madde	Ölçüt	Puan
a)	Yassıçemen'in kazanıldığını ve doğu sınırını güvenceye alarak devleti güçlendirdiğini belirtir.	3
a)	Kösedağ'ın kaybedildiğini ve devletin Moğol hâkimiyetine girmesine (bağımsızlığını yitirmesine) yol açtığını belirtir.	3
a)	İki sonucu karşıtlık içinde ifade eder (biri devleti güçlendiren, öteki zayıflatan).	2
b)	Harezmşahların Moğollar ile Türkiye Selçukluları arasında tampon (engel) konumunda olduğunu belirtir.	2
b)	Harezmşahların yenilip ortadan kalkmasıyla Moğolların doğrudan Anadolu'ya yönelebildiğini ve bunun Kösedağ'a zemin hazırladığını açıklar.	5

a) Örnek cevap: Yassıçemen'de Türkiye Selçukluları Harezmşahları yenip doğu sınırını güvenceye almış ve güçlenmiştir. Kösedağ'da ise Moğollara yenilip Moğol hâkimiyetine girmiştir. Biri devleti güçlendirmiş, öteki zayıflatmıştır.

b) Örnek cevap: Harezmşahlar, Moğollar ile Türkiye Selçukluları arasında bir tampondur. Yassıçemen'den sonra zayıflayıp ortadan kalkmaları bu engeli kaldırdı; Moğollar doğrudan Anadolu'ya yöneldi ve Kösedağ'da Selçukluları yendi.

Sık hatalar: Yassıçemen'de Selçukluların Moğollarla savaştığını sanmak; Kösedağ'ın sonucunu Türkiye Selçuklu Devleti'nin hemen yıkılması olarak yazmak

3. TAR.10.1.1 · Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte 1040-1299 yılları arasında meydana gelen önemli askerî mücadelelerin Türk tarihi · zor

20 puan

Madde	Ölçüt	Puan
a)	Geçerli bir benzerlik belirtir (ör. ikisini de Selçuklular kazanmış ve Türklere yeni bir hâkimiyet alanı açmıştır; ikisi de Türk göçlerinin yönünü etkilemiştir ya da benzeri).	4
a)	Geçerli bir farklılık belirtir (ör. Dandanakan bir devletin kuruluşunu sağlamış, Malazgirt ise Anadolu'nun yurt edinilmesinin kapısını açmıştır; Dandanakan'da karşı taraf Müslüman bir Türk devleti, Malazgirt'te Bizans'tır ya da benzeri).	3
b)	Üç savaştan birini açıkça seçer ve seçtiği savaşın etkisini doğru belirtir. Hangi savaş seçilirse seçilsin gerekçe doğru bilgiye dayanıyorsa puan alır.	3
b)	Seçtiği savaşı öteki iki savaştan en az biriyle etkinin kapsamı ya da kalıcılığı bakımından karşılaştırır.	7
b)	Kösedağ'ın etkisini doğru bilgiyle değerlendirir (Moğol hâkimiyeti, merkezî otoritenin zayıflaması, beylikler döneminin yolunun açılması).	3

a) Örnek cevap: Benzerlik: İkisini de Selçuklular kazanmış ve Türklere yeni bir hâkimiyet alanı açmıştır. Farklılık: Dandanakan Horasan'da Büyük Selçuklu Devleti'nin kurulmasını sağlamış, Malazgirt ise Anadolu'nun kapılarını açarak Türklere yeni bir yurt kazandırmıştır.

b) Örnek cevap: Malazgirt'i seçerim. Dandanakan bir devlet kurmuş, ancak Büyük Selçuklu Devleti 1157'de yıkılmıştır; Malazgirt'in açtığı Anadolu ise bugün de Türk yurtdur, yani etkisi daha kalıcıdır. Kösedağ Türkiye Selçuklularını Moğol hâkimiyetine sokup beylikler döneminin yolunu açmıştır; ancak Malazgirt'le başlayan Türk varlığını ortadan kaldırmamış, yalnız siyasi yapıyı değiştirmiştir.

Sık hatalar: Seçimi gerekçelendirirken öteki savaşlarla karşılaştırma yapmamak; Kösedağ'ı Bizans'a karşı yapılmış bir savaş sanmak

4. TAR.10.1.2 · Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerde devlet ve ordu teşkilatında meydana gelen değişim ve sürekliliği yorum · kolay

10 puan

Madde	Ölçüt	Puan
a)	Şemadan geçerli bir süreklilik örneği yazar (kut anlayışının sürmesi; devlet işlerinin bir kurolda görüşülmesi geleneğinin divanla sürmesi; atlı Türk kuvvetlerinin/Türkmenlerin orduda yer alması).	4
b)	Şemadan geçerli bir değişim örneği yazar (halifeden alınan unvanlar; vezir başkanlığında görev alanlarına ayrılmış divan; gulamlardan oluşan maaşlı hassa ordusu; ikta askerleri).	2
b)	Değişimi, Selçukluların Müslüman olması ve İslam/İran devlet geleneğiyle (Abbasi, Gazneli vb.) etkileşimiyle ilişkilendirerek yorumlar.	4

a) Örnek cevap: Kut anlayışı Selçuklularda da sürmüştür.

b) Örnek cevap: Orduda maaşlı gulamlardan oluşan bir hassa ordusu kurulmuştur. Bu değişim, Selçukluların Müslüman olup Abbasi ve Gazneli gibi İslam devletlerinin yönetim geleneğinden etkilenmesinin sonucudur.

Sık hatalar: Süreklilik ile değişim örneklerini karıştırmak; Değişimin kaynağını açıklamadan şemadaki bilgiyi aynen aktarmak

5. TAR.10.1.2 · Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerde devlet ve ordu teşkilatında meydana gelen değişim ve sürekliliği yorum · zor

20 puan

Madde	Ölçüt	Puan
a)	Orta Asya Türk devletlerinde de hanedan üyelerinin ülke yönetiminde görev alarak yetiştirildiğini belirtir.	4
a)	Bu geleneğin Selçuklularda melik-atabey uygulamasıyla sürdüğünü, yani bir süreklilik olduğunu açıklar.	3
b)	Merkez zayıflayınca atabeylerin melikler adına yönetimi ele geçirip bağımsızlaştığını belirtir.	3
b)	Bunu somut bir tarihî gelişmeyle destekler (ör. Büyük Selçuklu Devleti zayıflayınca atabeyliklerin kurulması; Musul, Şam, Azerbaycan atabeylikleri ya da benzeri).	3
c)	İki görüşü birleştiren tutarlı bir yorum yazar (ör. uygulama güçlü sultanlar döneminde şehzadeleri yönetime hazırlamış, merkez zayıfladığında ise bölünmeyi hızlandırmıştır; etkisi merkezî otoritenin gücüne bağlıdır ya da benzeri).	7

a) Örnek cevap: Orta Asya Türk devletlerinde de hanedan üyeleri ülkenin bir bölümünü yöneterek devlet işlerini öğrenirdi. Selçuklularda meliklerin atabeylerin gözetiminde eyalet yönetmesi bu geleneğin devamıdır.

b) Örnek cevap: Büyük Selçuklu Devleti zayıflayınca atabeyler melikler adına yönetimi ele geçirmiş, Musul ve Şam gibi bölgelerde bağımsız atabeylikler kurmuştur.

c) Örnek cevap: Atabeylik güçlü sultanlar döneminde şehzadeleri yönetime hazırlayan yararlı bir uygulamaydı; ancak merkez zayıflayınca atabeylerin bağımsızlaşmasına imkân verip parçalanmayı hızlandırdı. Etkisi merkezî otoritenin gücüne bağlıydı.

Sık hatalar: Atabeyi sultanın kardeşi ya da oğlu sanmak; Kendi yorumunda iki görüşten yalnızca birini tekrar etmek

6. TAR.10.1.2 · Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerde devlet ve ordu teşkilatında meydana gelen değişim ve sürekliliği yorum · zor

20 puan

Madde	Ölçüt	Puan
a)	Büyüyen devletin yönetimi için yetişmiş memur (kâtip, kadı, müderris vb.) ihtiyacını belirtir.	5
a)	Medreselerin bir başka işlevini de belirtir (ör. Sünnî anlayışı yayarak Batınlık gibi akımlara karşı birliği güçlendirmek ya da benzeri).	3
b)	İddianın geçerli olmadığını belirtir; İslam-İran geleneğinden kurumlar alındığını kabul eden ama "tamamen bırakmıştır" ifadesini reddeden cevaplar da tam puan alır.	2
b)	Orta Asya geleneğinin sürdüğünü gösteren birinci kanıt doğru yazar (ör. kut anlayışı; ülkenin hanedanın ortak malı sayılması ve taht kavgaları; divanın kurultay geleneğini sürdürmesi; Türkmen kuvvetleri ve atlı-okçu savaş usulü; melik-atabey uygulaması).	5
b)	İkinci, farklı bir kanıt doğru yazar.	5

a) Örnek cevap: Devlet büyüdükçe divanda, yargıda ve eğitimde çalışacak yetişmiş memurlara ihtiyaç arttı; Nizamiye medreseleri bu kişileri yetiştirdi. Ayrıca Sünnî anlayışı yayarak Batınlık gibi akımlara karşı birliği güçlendirdi.

b) Örnek cevap: Bu iddiaya katılmam. Selçuklular vezirlik, divan ve medrese gibi kurumlardan İslam-İran geleneğini örnek almıştır; ancak Orta Asya geleneklerini bırakmamıştır. Kut anlayışı ve ülkenin hanedanın ortak malı sayılması sürmüş, bu yüzden taht kavgaları yaşanmıştır. Ayrıca Türkmen kuvvetleri atlı-okçu savaş geleneğiyle orduda yer almaya devam etmiştir.

Sık hatalar: İddiaya katılmadığını belirtip kanıt göstermemek; Gulam sistemini Orta Asya geleneğinin devamı olarak göstermek